

13 Interpunctie

- de interpunctie = de leestekens
- het voegwoord = de conjunctie (bv. en, hoewel, omdat, terwijl, want)
- het tussenwerpsel = de interjectie (bv. ah, hoor, oei, zeg)
- de bijstelling = de appositie: extra informatie bij een substantief
- de persoonsvorm = het vervoegde werkwoord

Leestekens fungeren een beetje als verkeerstekens in de zin. Ze geven aan wanneer we moeten stoppen, wanneer we moeten rusten of extra aandachtig moeten zijn.

1 DE PUNT

We schrijven een punt aan het einde van een zin.

Maxim studeert Nederlands.
Peter gaat naar het park.
Vandaag schijnt de zon.

2 DE DUBBELEPUNT

We schrijven een dubbelepunt:

a als we de woorden van iemand citeren

Tim vroeg: 'Wanneer vertrekken we?'
We antwoordden allemaal tegelijk: 'Geen denken aan!'

b voor een verklaring

Wendy moet in bed blijven: ze is ziek.
Ik ga niet met je mee: ik heb stapels werk.

c voor een opsomming

Suzanne heeft veel gekocht: twee paar schoenen, een paraplu en een muts.
Dirk stelde heel wat vragen: over mijn werk, mijn huwelijk, mijn hobby's.

3 HET VRAAGTEKEN

We schrijven een vraagteken na een directe vraag.

Hoe laat gaan we eten?
Heb je zin in frietjes?
Waarom kijk je zo triest, Ben?

Bij een indirecte vraag schrijven we geen vraagteken.
Hij vroeg of ik goed geslapen had.

4 HET UITROEPTEKEN

We schrijven een uitroepteken na een bevel, een uitroep, een waarschuwing, een teleurstelling ...

Ga direct weg!
Dat heb je fantastisch gedaan!
Let op voor die hond, Jim!
Ik was zo graag meegegaan!

Als we onze verbazing of verwondering willen uitdrukken, kunnen we ook een vraagteken met een uitroepteken combineren.
Heeft Walter dat helemaal alleen gedaan?!

5 DE AANHALINGSTEKENS

In een getypte tekst geef je aanhalingstekens meestal met enkele tekens weer: ' '. In een geschreven tekst geef je ze meestal met dubbele tekens weer: " ".
Er zijn drie soorten aanhaling: de beginaanhaling, de eindaanhaling en de onderbroken aanhaling.

a De beginaanhaling

Als de zin met een citaat begint, vervalt de punt en wordt het citaat gevolgd door een komma.

'Ik ga niet mee', zei hij tegen Jenny.
'Dat heb je me niet gezegd', antwoordde ze.
'Doe dat nooit meer!', riep hij kwaad.
'Waarom heb je me dat niet gezegd, Lena?', vroeg Herman ontgoocheld.

b De eindaanhaling

De leestekens [.] ?] staan vóór het laatste aanhalingsteken.

Een beetje verlegen zei hij tegen haar: 'Ik ben blij dat je er bent.'

Ze riep: 'Dat vind ik helemaal niet fijn!'

Beatrice smeekte: 'Wil je nu eindelijk eens met me dansen?'

c De onderbroken aanhaling

- Houd de komma van de basiszin op de juiste plaats. Staat er een komma in de uitspraak, dan valt die komma binnen de eerste aanhaling. Is dat niet het geval, dan valt de komma buiten de eerste aanhaling.

'Met wie', vroeg hij haar beleefd, 'wil je het liefst naar de film?'

[zin zonder aanhaling = Met wie wil je het liefst naar de film?]

'Omdat ik je zo leuk vind', antwoordde hij, 'mag jij mee.'

[zin zonder aanhaling = Omdat ik je zo leuk vind, mag jij mee.]

- De titel van een boek zet je doorgaans cursief in een tekst, maar we kunnen hem ook tussen aanhalingstekens plaatsen.
'Schrijven met stijl' helpt je om correcte brieven te schrijven.
- Als je een woord in een zin wilt accentueren, kun je het ook tussen aanhalingstekens plaatsen.
David kon het woord 'regering' niet goed uitspreken.
- Bij het weergeven van gedachten gebruiken we geen aanhalingstekens.
An dacht: dat zal Marian wel oplossen.

6 DE KOMMA

Een komma is een veelgebruikt leesteken. Toch mogen we niet te veel komma's schrijven. De hoofdfunctie is een kleine rustpauze in de zin.

We schrijven een komma:

a in een opsomming (zie ook punt 2)

Ik was vorige week in Londen en kocht er cd's, boeken en dvd's.
De leuke, beleefde kinderen kregen allemaal enkele snoepjes.

b tussen twee persoonsvormen

Toen ik die avond thuiskwam, zag ik dat er iemand binnen geweest was.

Bij kortere zinnestjes hoeft je geen komma te schrijven.
Wie zoiets leest is gek.

c voor en na een aanspreking

Waar denk je toch altijd aan, Walter?

Lili, heb je mijn voicemail gehoord?

d voor 'maar' en 'want'

Ze heeft al verschillende jobs gehad, maar nergens blijft ze langer dan een jaar.
Luc komt op tijd naar huis, want hij wil nog heel wat klusjes opknappen.

- Bij kortere zinnestjes hoeft je geen komma te schrijven.
Ik ben arm maar gelukkig.
Ze hoest veel want ze heeft bronchitis.

- Voor 'en' en 'of' schrijven we meestal geen komma, behalve als we duidelijk een pauze horen of als we de zin verkeerd zouden kunnen interpreteren.
Mijn broer heeft zijn kamer opgeruimd, heeft afscheid genomen, en is dan op reis vertrokken.

e tussen twee of meer zinnen zonder voegwoord

Hij kwam binnen, deed zijn jas uit, nam een krant en ging zitten.

f na tussenwerpsels als 'ja', 'hé', 'o'

O, dat had ik niet van hem gedacht!

Hé, kom je mee?

Ja, dat heb ik ook gelezen.

g voor en na een bijstelling

Meester Janssens, Tanja's advocaat, woont in Brussel.
Wilma, de echtgenote van Fred, was als eerste daar.

h in een bijvoeglijke bijzin

Kijk naar de volgende zinnen:

- a De studenten die klaar zijn, mogen vertrekken.
b De studenten, die klaar zijn, mogen vertrekken.

Zin a: alleen de studenten die klaar zijn, mogen vertrekken. 'die klaar zijn' noemen we een beperkende bijvoeglijke bijzin.

Zin b: alle studenten zijn klaar en ze mogen allemaal vertrekken. Hier is 'die klaar zijn' een uitbreidende bijvoeglijke bijzin. Dat zinsdeel is een bijstelling bij 'de studenten'.

Na een aanspreking en slotformule in brieven of mails hoeft je geen komma te schrijven, maar je mag wel. Als je na de aanspreking een komma zet, moet er na de slotformule ook een komma staan.

Lieve Theo

Met hartelijke groeten

7 DE KOMMAPUNT

We schrijven een kommapunt:

- a als twee zinnen te veel bij elkaar horen om ze te scheiden door een punt, maar te weinig om ze te scheiden door een komma. Let op: beide zinnen moeten wel een vervoegd werkwoord (pv) bevatten.

Het regende pijpenstelen; ik was beter thuisgebleven.
Kris heeft al dagen koorts; hij blijft beter in bed.

b in een opsomming

Voor dit vak heb je nodig:

- een nieuwe syllabus, te koop bij je inschrijving;
- een goed woordenboek;
- een geperforeerd notitieblok met lijntjes.

8 HET BELETSELTEKEN

We schrijven een beletselteken:

- a om aan te geven dat de zin nog niet af is

We gingen samen zwemmen, zonnen, drinken ...

b om spanning op te wekken

De crimineel draaide zich om en richtte zijn wapen op ons ...

- c om een gedachte weer te geven die de lezer door de context zelf kan aanvullen

Heeft Mira dan toch ...?

- d Bij citaten kunnen we aangeven dat er een stuk tekst weggelaten werd door het beletselteken tussen ronde of vierkante haakjes te plaatsen.

(...) Marie trekt bleek weg. De vrouw vertelt verder: 'Het was op televisie. De politie zoekt getuigen. Mensen die iets gezien hebben, iets verdachts... Of mensen die iets weten. Over de kleren bijvoorbeeld. Die laten ze ook zien. Een wit hemdje. Een blauw kruippak. Wie het herkent moet bellen. Alstublieft. Dat is dan 1 euro 65, mevrouw. De volgende?' Marie telt het geld. Ze legt het op de toonbank. Als verdoofd loopt ze naar buiten. 'Mevrouw!', roept een klant haar na. 'Uw brood! Dat bent u vergeten!' (Naar: Sylvia Vanden Heede, *Kind vernist*)

9 DE GEDACHTESTREEPJES

Gedachtestreepjes kun je vaak vervangen door haakjes (zie verder).

We schrijven:

- a een of meer gedachtestreepjes om een losse gedachte weer te geven die bij de zin hoort, maar er geen deel van uitmaakt

Het eerste streepje onderbreekt de begonnen zin. Daarop volgt de gedachte. Na het tweede gedachtestreepje loopt de begonnen zin gewoon verder.

De koningin – die traditioneel de toespraak hield – droeg een vreselijke jurk.
Zijn interventie – ik moet het toegeven – was meer dan welkom.

- b één gedachtestreepje om een plotse wending of ommekeer aan te duiden

De directeur keek een tijd onbeweeglijk voor zich uit – en begon toen plots vreselijk hard te lachen.

Ik heb haar jarenlang goed gekend – nu laat ze plots niets meer van zich horen.

10 DE HAAKJES

Haakjes kunnen we vaak vervangen door gedachtestreepjes of door komma's (zie boven).

We schrijven haakjes:

a voor een verklaring, toelichting

Barack Obama (*Honolulu, augustus 1961) is de 44ste president van de VS.
Katia's zus (die een hevige supporter is) gaat naar elke match kijken.

b om een variant aan te duiden

Het bedrijf zoekt een computeranalist(e).

c als je iets sterk wilt benadrukken of bij een persoonlijke toelichting

De kijkfile (kilometers lang!) was pas na uren opgelost.

Oefeningen

1 In het onderstaande tekstje staan de leestekens op een foute plaats. Zet ze op de juiste plaats.

Een eeuw geleden, hebben ontdekkingsreizigers zes continenten bezocht, Azië, Afrika, Zuid-Amerika, Europa, Oceanië, en Noord-Amerika

Ze stonden allemaal, in de atlas

Toch was er één plek op aarde, waar de mens nog niets over wist,

Dat was Antarctica, ook wel, de Zuidpool genoemd

Op het witte continent, lag alleen maar ijs: dacht men;

Toch droomde een jonge man al heel vroeg over dat onbekende gebied, hij wilde het gebied van de Zuidpool verkennen

(Naar: Johan Lambrechts, *De eerste winter op de Zuidpool*)

2 De leestekens uit het onderstaande tekstje zijn verdwenen. Plaats 6 komma's, 3 dubbelepunten en 5 punten.

Astrid de dochter van koning Albert trouwde in 1983

Zij en haar man Lorenz hebben vijf kinderen Amadeo Maria-Laura Joachim Luisa-Maria en Laetitia-Maria

In 2003 trouwde prins Laurent de jongste zoon van Albert

Laurent en zijn vrouw Claire kregen eerst een dochter Louise

2 jaar later werd hun tweeling geboren Nicolas en Aymeric

(Naar: Erik Wellens, *Albert 2*)

3 In de volgende oefening ontbreken 3 paar aanhalingstekens, 2 uitroepetekens en 1 vraagteken. Zet ze op de juiste plaats.

Op een dag gingen de vrouwen weer naar de beek.

Langs de weg stond een man met een kar vol fruit.

Appels, riep de man.

Hij wees naar de vruchten op zijn kar en zei: Ik heb speciale appels voor vrouwen die kindjes willen

De andere vrouwen liepen verder, maar de vrouw zonder kind bleef staan.

De vrouw vroeg: Zijn het echt speciale appels

(Naar: Marita De Sterck, *Liefde en lef*)

4 Plaats de nodige aanhalingstekens in de dialoog.

Wat wilt u drinken?, vraagt de dienstverlener van de brasserie.

Ik werp een snelle blik op haar kleren: ze heeft een zwarte jurk aan met een schort.

Doe maar koffie, zeg ik.

Of nee, zeg ik snel, van koffie gaan mijn tanden kleuren.

Wat wordt het?, vraagt de dienstverlener.

Melk, zeg ik.

Breng me maar een groot glas melk.

De dienstverlener kijkt een beetje raar.

(Naar: Do Van Ranst, *Eline wordt een ster*)

5 In het onderstaande dialoogje ontbreken alle leestekens. Maak er weer een mooi geheel van.

Ik heb een lastige cafébaas met een mes in zijn buik gekieteld onthulde mijn celmaat me als kennismaking

En wat heb jij uitgestoken

Ik ben onschuldig zei ik

Bij mij moet er een vergissing in het spel zijn

Onnozelaar zei hij

Als je dat blijft volhouden houden ze je dubbel zolang vast

Ik vrees dat hij gelijk had want hem hebben ze al na een paar uur losgelaten

(Naar: Erik Vlamincx, *Winnen*)

6 In het onderstaande dialoogje ontbreken alle leestekens. Maak er weer een coherent geheel van.

Weet je wat mij leuk lijkt vraagt Donald

Nee zeg ik wat lijkt je leuk

Ik wil jou een wild dier zien temmen zegt Donald lachend

Ik schrik een beetje

Een wild dier herhaal ik bang

We beginnen met een papegaai zegt Donald

Prima zeg ik dat lukt vast

En anders laat ik een haai door een hoepel zwemmen

(Naar: Rob Kamphues, *Naar de haaien*)

13 Interpunctie

1 Plaats het juiste leesteken op het stippelijntje. Soms zijn er meerdere mogelijkheden.

- 1 Schrijf je insect met c of k
- 2 Frans drinkt regelmatig een jenever een cognac of een rum
- 3 Hij riep Het is genoeg
- 4 Ik heb drie zussen Kathy Leni en Ella
- 5 Ik denk de hele tijd en ik ben beslist niet de enige aan die kernramp in Tokio
- 6 Tiny vroeg aan Henk Wanneer ga je met me trouwen lieve schat
- 7 Freddy slaapt niet goed meer hij werkt veel te veel

2 Sommige leestekens zijn foutief gebruikt. Onderstreep de fouten en verbeter ze.

In Zweden is voor het eerst een dwergrijpaard geboren? Oliver, amper 1,3 meter groot en 40 kilogram zwaar: heeft nu al heel wat harten veroverd. De rijpaardbaby zag in januari al het levenslicht en stelt het goed. De kleine dikhuid heeft zijn eigen zwemvijver – Oliver doet niets

liever dan duiken – In mei gaat de zoo, waar Oliver zal leven weer open! 'Dan kan het grote publiek hem voor het eerst bewonderen.'

3 Voeg de juiste leestekens toe. Opgelet: soms moet je van een kleine letter een hoofdletter maken. Soms zijn er meerdere mogelijkheden.

- 1 Wat jammer dat je niet mee mag
- 2 De persoon die belde zei niet wie hij was
- 3 Tom heeft al vijf jaar op haar gewacht maar nu is hij het beu
- 4 Natuurlijk stopt hij met werken wat had je nu gedacht
- 5 Wat wil je het liefst doen een boek lezen een film zien of een hapje gaan eten

- 6 Het is de hoogste tijd denk ik dat je hem eens flink je mening zegt
- 7 Sta toch niet zo te kijken doe iets
- 8 Hij vroeg steeds weer kom je nu of blijf je daar
- 9 Niemand maar dan ook niemand is gebaat met zo'n antwoord
- 10 Het hele jaar door heeft hij non-stop gewerkt nu is hij aan vakantie toe

4 Plaats leestekens in de volgende tekst. Soms zijn er verschillende mogelijkheden.

Op een dag vroeg een lerares aan haar leerlingen de namen van alle klasgenoten op een papier te schrijven en naast de naam enige ruimte te laten. Daarna zei ze tegen deze leerlingen: Schrijf het beste wat je over je klasgenoten kunt vertellen achter de naam. Aan het einde van de les moest de opdracht ingeleverd worden bij de lerares. In het weekeinde nam de lerares voor iedere leerling een blad. Ze schreef per leerling al deze positieve en opbouwende opmerkingen op. Op maandag gaf ze tijdens haar les aan elke leerling zijn lijst. Na slechts korte tijd begon iedereen te lezen en te lachen.

Is dat echt zo kon je horen fluisteren.

Ik wist niet dat anderen mij zo leuk vinden waren de over het algemeen gehoorde commentaren.

Na enige tijd werd er over deze lijsten niet meer gesproken. Ook wist de leerkracht niet of de leerlingen onderling of met hun ouders hierover gesproken hadden. Door deze oefening waren de leerlingen gelukkig met zichzelf en met de anderen.

Enkele jaren later kwam een van haar leerlingen om in een oorlogsgebied. De lerares werd uitgenodigd op de begrafenis. De kerk was overvol met vrienden. De mensen die van hem gehouden hadden of hem gekend hadden gingen voorbij zijn graf en bewezen hem de laatste eer. De lerares ging als een van de laatsten en groette hem. Daarna vroeg een collega-soldaat van Mark aan haar Bent u Marks wiskundelerares? Zij knikte bedroefd. Toen zei hij Mark heeft zeer vaak over u gesproken.

Na de begrafenis was er gelegenheid tot condoleren en de meeste van Marks vroegere klasgenoten waren bij elkaar gaan zitten. Marks ouders waren blij toen ze de lerares zagen en spraken haar aan. We willen u iets laten zien zei Marks vader en hij haalde een portefeuille uit zijn broek. Dit vonden we toen we in Marks spullen keken nadat hij gesneuveld was en we dachten dat u het zou herkennen. Uit de portefeuille trok hij een verouderd veelgebruikt blad dat duidelijk zichtbaar vaak opgevouwen en weer dichtgevouwen was. De lerares wist zonder verder te kijken dat dit het blad was waarop alle goede, opbeurende en positieve dingen stonden die zijn medeklasgenoten geschreven hadden. Wij willen u daarvoor van harte bedanken zei Marks moeder. Zoals u kunt zien heeft Mark dit enorm gewaardeerd.

Hierna verzamelden alle oud-leerlingen zich rondom de lerares. Charlie lachte een beetje en bekende. Ik heb mijn lijst ook nog. Hij ligt in de bovenste lade van mijn bureau. Heleen de vrouw van Joost zei Joost heeft me gevraagd of ik uw lijst in ons trouwalbum wilde plakken. Ik heb mijn lijst ook nog zei Marylin. Ik heb hem in mijn dagboek geplakt.

Toen deed Vicky een van de andere leerlingen haar handtas open haalde haar agenda eruit en toonde haar lijst aan de anderen. Ik neem hem overal mee naartoe zei Vicky en ze voegde eraan toe Volgens mij heeft iedereen die lijst nog.

De lerares was totaal ontroerd begon te huilen en ging zitten. Ze hilde om Mark en al deze vrienden die hij nooit meer zou zien.

Her

14

Werk in k
je de vraa
Zolang je
In elk groe
spelers. D

1
kritie
of
critie

7
defec
of
defec

13
pauze
of
pauze

19
pas-ka
of
pas-ka

25
is verhu
of
is verhu

31
geleef
of
geleefd

37
vakantie
of
vacantie